

Віктор Міщук*Рівненський державний гуманітарний університет (Рівне, Україна)*

Національні інтереси та альтернативні інтеграційні проєкти держав Центральної Європи в межах ЄС у сучасний період

У статті розглядаються альтернативні до ЄС інтеграційні проєкти в державах Вишеградської групи. Увага акцентована на взаємодії національних інтересів вірогідних учасників та ініціаторів нового інтеграційного утворення. Окремо розглянута кореляція між регіональною європейською інтеграцією та альтернативними субрегіональними інтеграційними концепціями. В роботі виділяються теоретичні основи та практичне політичне втілення інтеграційних проєктів вироблених на просторах Центрального субрегіону Європи. Зокрема в державах Вишеградської групи: Польщі, Угорщині, Чехії та Словаччині. Пояснюються історичні причини виникнення певної геополітичної концепції, або ж відсутності такої в сучасній міжнародній політиці держав.

Досліджено недоліки та переваги для втілення у субрегіоні Центральної Європи проєктів Інтермарії, Ініціативи трьох морів, Великої Угорщини. Детально проаналізований генезис цих інтеграційних ініціатив, їх сучасний стан в теоретичній політичній науці та практичне втілення на міждержавній арені. Проаналізовано національні інтереси Угорщини, Чехії, Польщі та Словаччини у втіленні цих субрегіональних інтеграційних концепцій та взаємодія у їх впровадженні із регіональною європейською інтеграцією.

Висновки пропонують розглянути авторський погляд на реалістичність втілення тих чи інших альтернативних до європейської інтеграції геополітичних концептів. Прогнози сформовані на основі аналізу національних інтересів, в рамках заявлених інтеграційних проєктів, держав Вишеградської групи та відповідності траєкторії розвитку геополітичних концептів сучасному руху регіональної євроінтеграції.

Дані виявлені в ході дослідження можуть бути використані при подальшому вивченні проблематики європейської інтеграції в державах ЦЄ, аналізі міжнародної політичної ситуації в Центральній Європі, виявленні та дослідженні національних інтересів держав Вишеградської групи. А також при розробці та моделюванні прогностичних сценаріїв розвитку міждержавної політики в Центральній Європі та Євросоюзі загалом.

Ключові слова: національні інтереси, субрегіональні інтеграційні проєкти, євроінтеграція, Вишеградська група, Євросоюз, Інтермарія, Ініціатива трьох морів, Велика Угорщина

Viktor Mishchuk*Rivne State University of Humanities (Rivne, Ukraine)*

The National Interests and Alternative Integration Projects of Central Europe Countries within the EU in the Modern Period

The article considers the alternative to the EU integration projects in the Visegrad Group countries. Attention is focused on the interaction of national interests of probable participants and initiators of the new integration. The correlation between regional European integration and alternative subregional integration concepts is considered on a separate basis. The paper highlights the theoretical foundations and practical political implementation of integration projects developed in the subregion of Central Europe, in particular, in the Visegrad Group: Poland, Hungary, the Czech Republic and Slovakia. The historical reasons for the emergence of a certain geopolitical concept, or the absence of such concept in modern international politics of the states, are explained.

This study (research) aims to investigate the faults and advantages for the implementation of the Intermaria, Three Seas Initiative, and the Greater Hungary projects in the subregion of Central Europe. The genesis of these integration initiatives, their current state in theoretical political science and practical implementation in the interstate arena are analyzed in detail. The national interests of Hungary, the Czech Republic, Poland and Slovakia in the implementation of these subregional integration concepts and the interaction in their implementation with regional European integration are analyzed.

The conclusions suggest to consider the author's view on the realism of the implementation of certain alternatives to European integration geopolitical concepts. The forecasts are formed on the basis of the analysis of national interests, within the limits of the declared integration projects, the Visegrad Group and conformity of the trajectory of development of geopolitical concepts to the modern movement of regional European integration.

The data identified during the study can be used in further study of European integration in the countries of Central Europe, analysis of the international political situation in Central Europe, identification and study of national interests of the Visegrad Group, and also in the development and modeling of forecast scenarios for the development of interstate politics in Central Europe and the European Union as a whole.

Keywords: *National Interests, Subregional Integration Projects, European Integration, Visegrad Group, European Union, Intermaria, Three Seas Initiative, Greater Hungary*

Постановка проблеми.

Сучасна політична наука дещо розділено розглядає, здавалося б, пов'язані між собою інтеграційні процеси на регіональному та субрегіональному рівнях. Зважаючи на зріст євроскептичних настроїв в державах Центральної Європи ми вважаємо за потрібне дослідити альтернативні до Європейського Союзу субрегіональні інтеграційні проекти держав Вишеградської групи. Оскільки, детальне дослідження даної проблематики надасть можливість аргументовано оцінювати майбутні ризики загальноєвропейського проекту ЄС, а також спростить прогнозування в сфері міжнародної політики в державах Центральної Європи (ЦЄ).

В нашому дослідженні ми підтримуємо реалістичний підхід до міждержавної політики, тому аналіз альтернативних проектів інтеграції держав ЦЄ ми вважаємо тісно взаємопов'язаними із національними інтересами держав, що їх пропонують. Розглядаючи національні інтереси, як різновид зовнішньополітичної версії терміну «суспільний інтерес», що вказує на те, що найкраще для нації у відносинах з іншими державами, можемо визначити, що природним для субрегіону ЦЄ є вироблення своїх інтеграційних проектів. Оскільки, згідно попередніх досліджень помірний євроскептицизм є переважаючою політичною дійсністю, як у провідних політичних еліт ЦЄ, так і в суспільствах цих держав. З іншого боку, заклики до виходу з Унії у сучасному соціумі субрегіону є маргіналізованою політичною позицією. Таким чином розробка та розвиток альтернативних інтеграційних проектів в рамках ЄС є актуальною науковою та політичною дійсністю субрегіону ЦЄ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Розвиток та дослідження альтернативних до ЄС інтеграційних проектів є важливою проблематикою в політичній аналітиці

субрегіону Центральної Європи. Серед авторів, що розкривають нам це питання виділяються польські дослідники геополітичного концепту Міжмор'я - Роберт Ішток та Томаш Козіак, історичний аспект цього ж проекту та його трансформацію в концепцію Інтермаріуму дослідив Окулевич Пйотр. Сучасний стан та перспективи розвитку Інтермарії розглянув Павел Укельський та Агнешка Орзельська-Стоцзек. Історичну перспективу та сучасний стан ідеї Великої Угорщини надав у своїй доповіді Марк Сіма та інші угорські науковці. В той самий час чеська школа політичної науки ретельно досліджує проблеми інтеграції в субрегіоні та можливості участі в спільних ініціативах (П. Друлак, Р. Друлакова, В. Бенеш).

Основним недоліком даних робіт є їх окремішність та відсутність комплексного аналізу національних інтересів вірогідних учасників геополітичних концептів. Також лишається недослідженим питання взаємодії альтернативних проектів субрегіональної інтеграції між собою та із загальним інтеграційним вектором Євросоюзу.

Отже метою нашого дослідження є визначити альтернативні варіанти подальшого інтеграційного руху в державах ЦЄ та дослідити як вони корелюються із національними інтересами кожної із країн Центрального субрегіону Європи та регіональною європейською інтеграцією. Для детального розгляду кожного з досліджуваних інтеграційних проектів пропонується розділити цілісну ідею альтернативної європейської інтеграції субрегіону ЦЄ на дві складові, а саме – науковий, теоретичний елемент та фактичне втілення на політичній арені. Тобто, необхідно визначити коли та ким був запропонований проект інтеграції, а також якої форми набуває даний концепт на практиці, які політичні сили його підтримують та чи мають ці сили достатні важелі впливу на суспільство. Визначальним



критерієм в даному дослідженні є створення проєкту інтеграції в ЦЄ та суспільно політична підтримка даного концепту в певній країні субрегіону.

Таким чином маємо можливість проаналізувати, як досліджувані інтеграційні проєкти співвідносяться між собою в державах «Вишеградської четвірки» та чи є можливість вироблення спільної стратегії європейської інтеграції від країн субрегіону, як альтернативи домінантної на сьогодні інтеграційним ідеям західноєвропейської міжнародної політики.

Виклад основного матеріалу.

Однією із історичних польських інтеграційних ініціатив є проєкт «Міжмор'я». Як описують у своїй статті «Międzymorze as a Polish Geopolitical Concept» польські науковці Роберт Ішток та Томаш Козіак - концепція Międzymorze (на латині Intermarium), звана також «Третя Європа» дуже цікавий проєкт, що з'явився в польській зовнішній політиці протягом 30-х років минулого століття. Формування концепції відносять до епохи польської держави після Першої світової війни, коли концепт був досить успішним, і тому він обговорювався в польських історичних дослідженнях як частина польської дипломатичної історії, а також частина польського політичного мислення. Однак, ця концепція також є невід'ємною частиною польської геополітичної традиції. (Ištók & Koziak, 2009, s.89)

Досить часто авторство проєкту приписують Ю. Пілсудському – визначальному польському політичному діячу міжвоєнної епохи. Проте корені інтеграційного проєкту простягаються, аж до Середніх віків, а саме до інтеграції у т. зв. Ягеллонській концепції, яка призвела до з'єднання чотирьох країн: Польщі, Угорщини, Богемії та Литви під владою однієї династії в 15 столітті. Таким чином, проєкт Міжмор'я - це довготривала ідея, яка базувалася на геополітичних факторах, що впливають на даний субрегіон. Сучасне ж розуміння інтеграційного проєкту у польській політичній думці все ж таки відсилає до Пілсудського, що узагальнив дану ідею до створення великої конфедерації, яка охоплювала би території Польщі, країн Балтії, Фінляндії, Чехословаччини, Угорщини, Румунії, Югославії, Білорусі та України.

Ця концепція мала стати продовженням традицій польської державності, зокрема Речі Посполитої, а також забезпечити Польщу від загрози зі сторони Росії та Німеччини. Втім, у геополітичних реаліях того часу, ця ідея не знайшла підтримки у європейських акторів та скоро стала неможливою навіть теоретично. (Okulewicz, 2001, s.83)

Разом із відродженням Польської незалежної держави відродився і проєкт «Міжмор'я», проте у сучасному трактуванні даний концепт зазнав видозмін які актуальні у сучасній геополітичній обстановці. Найяскравішим політичним промоутером інтеграційного проєкту «Міжмор'я» є діючий президент Польщі Анжей Дуда.

Український науковець Шевченко О.М. у статті «Концепція «Міжмор'я» в сучасних геополітичних умовах» здійснив порівняння між класичною концепцією «Міжмор'я» Пілсудського та сучасним трактуванням інтеграційного проєкту Дуди і дійшов до таких висновків:

- Якщо Пілсудський говорив про створення конфедерації, тобто хоча своєрідного, але державного утворення, то ідея Дуди – створення певного союзу всередині ЄС. Тобто мова йде про значно менші права на автономію цього союзу від глобальних акторів, ніж в проєкті Пілсудського.

- Очевидно, ідея Дуди не може мати на увазі залучення тих же країн, що хотів залучити у свій проєкт Пілсудський. Якщо в кінці другого десятиліття ХХ сторіччя було доречно говорити про залучення в проєкт Фінляндії, яка так само як і Польща на той момент щойно отримала незалежність, то сьогодні Фінляндія живе зовсім інших реаліях ніж країни «нової Європи» і ідея Дуди ніяк не може її зацікавити, або бути їй вигідною. Про участь в ідеї Дуди Білорусі можна говорити лише в середньостроковій перспективі, коли країна відійде з орбіти впливу Російської Федерації.

- Якщо головною метою проєкту Пілсудського було створення щита, що забезпечив би Польщу від загроз зі сходу та заходу, тобто головна мета була – безпека, то Анжей Дуда підкреслює, що його ідея має на увазі врегулювання не тільки питань безпеки, але й економічних. І пріоритети у кожній з країн, що можуть приєднатися до

такого проєкту можуть бути цілком свої. (Шевченко, 2016, с.18)

Відповідно до поставленої мети можемо зазначити, що сучасний інтеграційний проєкт «Міжмор'я» має глибокі історичні корені та є частиною польської політичної традиції. Зважаючи на те, що ідея подібного інтеграційного проєкту була висунута на найвищому політичному рівні А. Дудою ще в 2015 році, тобто при першій президентській каденції та на той факт, що А. Дуда був обраний вдруге в 2020 році, а його політична сила «Право та Справедливість» отримала більшість у польському Сеймі, можемо зробити висновок про те що інтеграційний проєкт «Міжмор'я» є суспільним інтересом поляків на міжнародній арені, тобто згідно визначення студії політичного реалізму – входить до національних інтересів.

Проте втілення подібної ініціативи на сьогодні виглядає дещо утопічно, адже військова агресія Росії в Україні та незмінна політична ситуація в Білорусі створює значні перешкоди для залучення цих держав в нове інтеграційне утворення. Важливим фактором також є втрата союзника концепту «Міжмор'я» у Західній Європі – Великої Британії, у зв'язку з виходом Королівства із ЄС.

Зважаючи на подібні складнощі із втіленням проєкту «Міжмор'я» на сьогодні він трансформувався в «Ініціативу трьох морів». Перші спроби організувати новий форум співпраці в Центральному субрегіоні Європи мали місце в Нью-Йорку на 70-й сесії Генеральної Асамблеї ООН у вересні 2015 р. Однак, на той час жодних подробиць даного інтеграційного проєкту не спостерігалось, форум не спричинив жодних активних дій, спрямованих на втілення співпраці в регіоні АВС (Адріатичне, Балтійське та Чорне моря).

Остаточний проєкт був сформований під час саміту у хорватському Дубровнику 25–26 серпня 2016 р. Проєкт «Ініціатива трьох морів» включає в себе інтеграційну співпрацю дванадцяти країн Центральної Європи (у широкому розумінні), які також є членами Європейського Союзу: Австрія, Болгарія, Хорватія, Чехія, Естонія, Литва, Латвія, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія та Угорщина. Ініціаторами цієї співпраці виступив президент Хорватії Колінда

Грабар-Кітарович та Президент Республіки Польща Анджей Дуда. Цей найновіший регіональний проєкт у Центральній Європі викликає багато суперечок та емоцій - від сподівань, що він стане міцним союзом держав, що належать до нього; так і перспектив перетворення інтеграційного проєкту в один з найсильніших інструментів Польщі у зовнішній політиці. (Ukielski, 2018, s.45) Щорічні зустрічі президентів, які направляють її політичний вимір, мають ключове значення для функціонування Ініціативи трьох морів. З 2018 року одночасно організовується Бізнес-форум, відкритий для широкого кола суб'єктів. Ініціатива трьох морів не є міжнародною організацією, а це означає, що не існує засновницької угоди чи статуту, які б визначали її цілі та завдання. (Orzelska-Stączek, 2019, s.136)

Проте з огляду національного інтересу поляків стосовно проєкту «Ініціативи трьох морів», хотів би зазначити, що дана субрегіональна інтеграція є вірогідніше продуктом компромісу, як із державами субрегіону, так і з потужнішими геополітичними векторами сили. Натомість східний традиційний геополітичний інтерес Польщі у інтеграції України та Білорусі на сучасному етапі субрегіональної інтеграції залишається другорядним питанням, що не у повній мірі виправдовує суспільні інтереси польського народу. З іншого боку подібна інтеграція «нових» членів ЄС у регіональній «Ініціативі трьох морів» потенційно може балансувати взаємовідносини із умовною Західною Європою, що було одним із основних тезисів програми правлячої у Польщі політичної сили «Право і Справедливість», яка на сьогодні є основним рупором суспільних інтересів поляків.

Отже, інтеграційні проєкти Польщі в субрегіоні ЦЄ мають давні традиції. Одним із визначальних напрямів збільшення геополітичної потуги Польської держави, згідно національного інтересу поляків, який виявлений відповідно до визначення студії політичного реалізму та сучасних електоральних уподобань поляків, є максимальне збільшення впливу Польщі у державах, що межують із нею на Сході та поглиблення співпраці в рамках «Вишеградської четвірки». Іншою важливою метою інтеграції Польщі у субрегіоні є



винайдення балансу сил в Європейському Союзі між «Старою Європою» та «новими» членами ЄС. Сучасний переосмислений інтеграційний проєкт «Міжмор'я», на мою думку, при його реалізації цілком би відповідав запитам суспільного інтересу більшості поляків у міжнародній політиці. Проте, зважаючи на загальні геополітичні обставини проєкт довелося трансформувати в «Ініціативу трьох морів» змістивши інтеграційні зусилля зі сходу Європи (Україна, Білорусь) на південь (Словенія, Хорватія, Болгарія та Румунія) – традиційний геополітичний інтерес іще однієї потужної держави «Вишеградської четвірки» - Угорщини.

Група українських науковців у монографії «Політико-ідеологічний процес в українському суспільстві в умовах модернізації: порівняльний аналіз», підсумовуючи аналіз політико-ідеологічний процесу в Угорщині на сучасному етапі, надають висновки про те, що на початку 90-х років до влади прийшли національно-консервативні сили, які поставили собі за головну мету духовне відродження угорської нації в межах «Великої Угорщини». Чергові вибори до ДЗ Угорщини в 2010 році приводять до влади близько 80 % представників правих партій. Уряд В. Орбана знову вертається до національно-консервативної ідеології, і хоч його дії викликають гостру критику всередині ЄС, угорські керманичі свою генеральну лінію не збираються змінювати. Цікавим є і те, що попри соціально-економічні негаразди населення країни продовжує і далі підтримувати В. Орбана і його уряд. (Рудич et al., 2013, с.344-345)

Загалом концепт «Великої Угорщини», як зовнішньополітична парадигма правих сил Угорщини, є чинною єдиною чітко сформованою стратегією, яка може трактуватись як альтернативна до інтеграційного проєкту ЄС в субрегіоні ЦЄ, вироблена угорською політичною думкою.

Як і польський концепт «Міжмор'я», «Велика Угорщина» має досить давню історію та закріплена, як традиційна ідея в зовнішній політиці сучасної Угорщини.

«Велика Угорщина» - ідея, що базується на поверненні етнічних угорських територій відторгнутих після Тріанонського договору.

Даний концепт був превалюючим в суспільно-політичній думці угорців досить тривалий період: від фактичного укладення мирного договору 1920 р. за яким Королівство Угорщина відмовлялась від земель сучасної Чехії, Словаччини, Австрії, Румунії та Хорватії, і до закінчення Другої Світової війни, за результатами якої Угорщина стала частиною Соцтабору. Природньо, що Велика Угорщина, як зовнішньополітична парадигма відродилася із набуттям незалежності Угорської Республіки та знайшла відображення своїх смислів в програмних документах угорських націоналістичних сил.

Інтеграційний проєкт Угорщини має більш виражений національний характер в порівнянні із польськими проєктами, але на відміну від попереднього аналізу стверджувати, що проєкт Великої Угорщини у своєму класичному трактуванні, заснованому на угорському іредентизмі є домінуючим суспільним інтересом угорців в зовнішній політиці сучасності, ми не можемо. Через те, що, а ні політичні сили, що отримали більшість на парламентських виборах 2018 року (коаліція Угорського громадянського союзу та Християнсько-демократичної народної партії – 44.87%, 133 парламентських мандатів) (FIDESZ, 2018), а ні прем'єр міністр Віктор Орбан ніколи не заявляли про підтримку даного проєкту. З іншого боку, ми можемо спостерігати цілеспрямований та послідовний захист національних меншин в межах держав з районами компактного проживання угорців, включно до легалізації їх культурної автономії. Подібна зовнішня політика в субрегіоні ЦЄ знаходить позитивний відгук в угорському суспільстві. Відхід від агресивної політики відновлення угорської державності в межах її етнічних кордонів, за дослідженням Марка Сіма «The idea of Great Hungary in historical perspective», змогло зміцнити політичні позиції більш радикальної партії Йобік, що попередньо відстоювала угорський іредентизм, проте в остатній виборчій кампанії відійшла від позицій класичної ідеї «Великої Угорщини», надавши позитивну характеристику політиці В. Орбана в сфері модернізації концепту під сучасні геополітичні реалії (Sima, 2017)

Проект «Велика Угорщина» як концепція політично єдиного Карпатського басейну та націоналістична ідея об'єднання угорського народу, набуває більш широкого значення, оскільки Угорщина та країни цієї території сьогодні є в переважній більшості частиною Європейського Союзу. Отже, ідея інтеграції даних держав до єдиного політичного простору за допомогою «м'якої сили» є більш доцільним в сучасній міжнародній обстановці в ЦЄ.

Таким чином можемо стверджувати, що концепція «Великої Угорщини» здійснила трансформацію від іредентної ідеї повернення етнічних земель до складу держави до інтеграційного проекту утворення у ЦЄ певного політичного угруповання із тих же держав з регіонами компактного проживання угорців. До того ж, з допомогою зовнішнього впливу - збільшення політичних прав угорських меншин в даних державах та здійснення впливу Угорщини за допомогою етнічних угорців в країнах субрегіону.

Не зважаючи на негативне ставлення до ідеї «Великої Угорщини», як у сусідніх країнах, так і в ЄС загалом, на мою думку у своєму новому трансформованому вигляді цей інтеграційний проект має значні перспективи розвитку. Оскільки – по перше, цілком вкладається в розуміння субрегіональної інтеграції польських проектів, по друге, може трактуватись як елемент загальноєвропейської регіоналізації, що сприяє інтеграції до ЄС нових членів (Румунії, Хорватії).

З іншого боку основний провідник даного концепту – Віктор Орбан досить часто використовує інтеграційне поле субрегіону ЦЄ для протиставлення з політикою західної Європи. Зокрема у своїх виступах прем'єр Угорщини акцентує увагу на традиційну близькість субрегіону та його відміну від Західної Європи. Захід, на думку Орбана, втратив свою привабливість в очах Центральної Європи, і наш (центральноевропейський) спосіб життя не здається бажаним для західників. (Orbán, 2020)

Отже, можемо стверджувати, що не залежно від форми інтеграційного проекту співпраці в Центральній Європі, подібні зовнішньополітичні кроки знаходять відгук

в угорському суспільстві, про що і свідчать результати останніх виборчих кампаній.

В силу геополітичних обставин, певного інтеграційного проекту, альтернативного до політики ЄС в субрегіоні ЦЄ, ні у Чехії, ні в Словаччині не виникло.

Чеський дослідник Бенеш В. зумовлює причину відсутності подібних інтеграційних моделей в тому, що для невеликих країн, як Чехія це є нормативною міжнародною поведінкою. Адже політика у випадку малих держав має свою специфіку: відповідає довгостроковим інтересам безпеки, малі держави роблять великий акцент на міжнародному праві та інституціях. Прагнучі побудувати стабільну міжнародну систему, засновану на міжнародних законах, що зобов'язує всіх суб'єктів, компенсує військову перевагу більших держав. (Benesh, 2005, s.4) Малі країни часто використовують посилення на права людини, етику та міжнародні відносини закону, тоді як у Чеській Республіці цей факт посилюється внаслідок впливу дисидентства. Джерелом влади на дипломатичних переговорах зазвичай стає престиж і репутація (коли інші додаткові ресурси здебільшого відсутні), їх потрібно цілеспрямовано будувати протягом тривалого часу. Зовнішня політика малої держави, як правило, є послідовною і в довгостроковій перспективі зосереджуються лише на певній області через брак впливу на сусідні держави.

Згідно аналізу чеських дослідників міжнародної політики Друлака Пьотра та Друлакової Радки «Створення та аналіз зовнішньої політики» - науковий зовнішньополітичний диспут сучасної Чехії формується навколо чотирьох базових ідей: інтернаціоналізму, атлантизму, континенталізму та автономізму. Які мають різні погляди на зовнішню політику (інтеграція до ЄС, орієнтація на США, Росію тощо) і представлені в політичних партіях. (Drulák, & Druláková, 2011, s.32)

Проте практика регіональної співпраці у «Вишеградській четвірці» залишалася не змінною для Чехії не залежно від політичної сили, що очолювала державу. Як і Вацлав Клаус (президент Чехії 2003-2013 р., лідер та засновник «Громадянської демократичної партії») так і його політичний та ідеологічний супротивник, засновник популістської партії

ANO2011 Андрей Бабіш (прем'єр міністр Чехії з 2017 р.) одностайні, щодо співпраці в субрегіоні ЦЄ задля захисту національного суверенітету та національної ідентичності чехів від фактичних, чи уявних зазіхань на них західноєвропейського лобі.

Фактично при відсутності консолідації в розумінні зовнішньополітичних інтересів та інтеграційних проєктів у чеському суспільстві, які у своїй більшості громадяни Чехії могли би визначити як національний інтерес, або суспільний інтерес у зовнішній політиці, за який би послідовно боролась чеська політична еліта, як представники суспільства, - на сучасному етапі ми можемо визначити тільки елементи західноєвропейської політики, які в будь-якому разі викликають суспільний супротив. Ці «червоні лінії» європейської інтеграції закономірно знаходять своє відображення в риториці внутрішньочеських політичних опонентів. Наприклад, перед вступом до ЄС тодішній президент Чеської Республіки В. Клаус зазначав, що чехи повинні забезпечити, щоб не дійшло до розмиття чеської ідентичності і втрати фундаментальних атрибутів держави. (Ослунд, 2006) Так і його політичний опонент прем'єр-міністр Андрей Бабіш на конференції «Чеські національні інтереси» 14 травня 2019 року визначив, що ідея Європи сильних держав-членів є для нього основою зовнішньої політики. Бабіш зазначив, що Чеська Республіка не є невеликою країною - із 28 країн-членів ЄС вона знаходиться на 11 місці. За його словами, проблема в європейських установах. (Petiška, 2019)

Таким чином можемо визначити, що суспільним інтересом для чехів в міжнародній політиці є сформований супротив глибокій інтеграції в Євросоюз. Про що свідчить підтримка даних ідей у різних політичних сил, що є лідерами суспільної думки, протягом довготривалого періоду незалежності Чехії.

Консолідація чеського суспільства навколо ідей супротиву інтеграції ЄС через підтримку національного суверенітету та національної ідентичності, при відсутності власної альтернативної стратегії інтеграції в субрегіоні, на мою думку може стати важливим фактором в регіональній політиці сусідніх держав, щодо Чеської Республіки.

Важливим для інших інтеграційних проєктів при залученні до них Чехії залишається забезпечення визначених національних інтересів чехів у пропонованих політичних концепціях. Зважаючи на певного роду експансіонізм, що проглядається в проєкті «Велика Угорщина», більш передбачуваним буде для Чехії підтримка «Ініціативи трьох морів», як проєкту субрегіональної інтеграції, що з одного боку може забезпечити захист національних інтересів Чехії в Євросоюзі, а з іншого не передбачає істотних ризиків для збереження статус-кво.

Одним із протекторів федеративних ідей спільної континентальної політики Євросоюзу в субрегіоні ЦЄ, принаймні в останні десятиліття, можна було вважати Словаччину. Оскільки, з 2010 і до 2020 років більшість в парламенті отримувала соціально-демократична партія «Курс» в коаліції з словацькими правоцентристськими партіями. Такий дивний, з ідеологічних позицій, союз був зумовлений значним представництвом партії угорської національної меншини «Міст», що протягом трьох парламентських скликань займала друге місце за кількістю мандатів.

Природньо, що досягнути консолідації в зовнішньополітичному векторі при союзі таких різних політичних сил було майже не можливо. Досить часто, при суперечних голосуваннях в Європарламенті, Словаччина була слабкою ланкою Вишеградської групи в єдиній опозиції до «старої Європи», що часто викликало докори зі сторони партнерів із субрегіону. Проте вектор континентальної зовнішньої політики пояснюється, на мою думку, тим що даний курс був єдиним можливим для представництва консолідованого електорату соціал-демократів та словацьких правоцентристів. З іншого боку парламентські союзники «Курсу», завжди відстоювали політику автономізації та превалювання у зовнішній політиці субрегіонального співробітництва.

Проте, внутрішньополітичні потрясіння в Словаччині викликані корупційним скандалом із Єврофондами та можливою участю в них європейських чиновників, змістило електоральну перевагу в бік правоцентристських сил, які на той час – 2018 рік, відмовились співпрацювати з прем'єром та засновником партії «Курс» -

Робертом Фіцо. І уже в лютому 2020 року правоцентристська консервативна партія «Звичайні люди» перемогла у виборчій кампанії до парламенту. (Obyčajní ľudia, 2020)

Зважаючи на програму партії «Звичайні люди», відстоювання національних інтересів Словаччини в ЄС, через регіональну співпрацю у V4 та розширення партнерів у Східній Європі – є одним із завдань переможців. (Obyčajní ľudia, 2020)

Таким чином, можемо констатувати, що формального єдиного вектору зовнішньополітичної діяльності для Словаччини в силу внутрішньополітичних обставин не було вироблено. Компромісною, проте не загальноприйнятною зовнішньополітичною парадигмою, довгий час була політика континенталізму, тобто політика погодження із європейською більшістю Західної Європи. На сьогодні більшість парламенту складає консервативна партія «Звичайні люди», що представила програму у якій на перше місце у зовнішній політиці ставить співробітництво в Центральній Європі. Досить важко при таких умовах спрогнозувати ступінь участі Словаччини в альтернативних інтеграційних ініціативах держав ЦЄ. Але на сьогодні ми можемо опиратися на участь словаків в «Ініціативі трьох морів» на трьох останніх самітах, що надає перспективи для подальшої інтеграції. З іншого боку традиційна присутність в парламенті проугорської політичної сили, зазвичай консолідувала інші партії в єдиний національний фронт, з чого можна зробити висновок про те, що проєкт «Велика Угорщина», навіть в сучасній його інтерпретації, буде мати значні труднощі при спробах його втілити в Словацькій Республіці.

Висновки.

Отже, розглянувши сучасні інтеграційні ініціативи держав Вишеградської групи в субрегіоні ЦЄ, можемо зазначити, що пропонувані країнами Центрального субрегіону Європи інтеграційні проєкти в своїй переважній більшості базуються на основі традиційної зовнішньої політики держав-авторів альтернативних ініціатив. Наприклад, проєкти «Міжмор'я» та «Велика Угорщина» можуть трактуватися, як відновлення впливу національних держав,

що їх ініціюють, до кордонів в яких, згідно національного міфу, дані держави переживали зеніт міжнародного впливу в історичній ретроспективі. В ній легко можна зіставити карту Речі Посполитої та сфер її впливу в часи династії Ягелонів та Угорського Королівства разом із васалами до Тріанонського договору відповідно із сучасними проєктами інтеграції в субрегіоні. Подібні витоки формування інтеграційних проєктів з одного боку відповідають суспільним інтересам в міжнародній політиці, як у Польщі, так і в Угорщині, де партії та політики, що представляють дані концепти є провладними та не одноразово були переобрані на демократичних виборах. Адже, на мою думку, проєкти «Великої Угорщини» та «Міжмор'я» цілком відповідають національним міфам угорців та поляків про часи найвищого розквіту їх державницької політики, що в свою чергу апелює до національної свідомості в Угорщині та Польщі. З іншої сторони глибинні корені сучасних інтеграційних ініціатив далеко не завжди знаходять відгук в незалежних державах, що є частиною інтеграційного проєкту. Подібна не зацікавленість в пропонуваніх ініціативах дуже часто базується на остраху втрати власного національного впливу, передачі частки суверенітету до субрегіонального об'єднання в якому першочерговими є інтереси іншої, а не власної нації. До того ж, національні міфи, певної держави в європейській практиці, як правило не співпадають із трактуванням історії інших незалежних країн, де часи розквіту зовнішньої політики сусідньої держави є часом фактичного підкорення власної нації зовнішньополітичному впливу інших народів. В даних умовах традиційні інтеграційні парадигми Польщі та Угорщини в незалежних державах, на які вони мали б поширитись, викликають асоціації не із співпрацею та субрегіональною інтеграційною ініціативою, а із зовнішньополітичною експанцією даних держав, що викликає природний супротив інтеграційним проєктам «Міжмор'я» та «Великої Угорщини».

Оскільки, на сучасному етапі ні Польща, ні Угорщина не мають достатньо важелів міжнародного впливу для нав'язування

проектів «Міжмор'я» та «Великої Угорщини», можемо констатувати, що просування даних проектів в сусідніх державах на сучасному етапі є маловірогідним. Мотивація для включення даних інтеграційних ініціатив в програми провладних політичних партій Угорщини та Польщі може пояснюватись двояко: по-перше, традиційні інтеграційні проекти є далекими стратегічними цілями; по-друге, «Міжмор'я» та «Велика Угорщина» є політичним продуктом для внутрішніх цілей, тобто, як це не дивно, ініціативи служать внутрішньополітичним цілям – консолідації електорату за допомогою близьких для широких мас моделей зовнішньої політики. Таким чином, можемо визначити, що прийнятний для держав субрегіону інтеграційний проект, альтернативний європейській інтеграції, може бути компромісний концепт, що у рівній мірі представляє національні інтереси всіх учасників. В недалекому минулому ідеєю для об'єднання зовнішніх національних політик у спільний вектор була ідея «повернення до Європи», що призвело до утворення Вишеградської четвірки, як авангарду євроінтеграційних сил в Центральній Європі. Проте, на сучасному етапі з аналізу програм провладних політичних партій держав ЦЄ, можемо констатувати, що сьогодні спільними ідеями для держав ЦЄ є навпроти відстоювання національного суверенітету та національної ідентичності, недовіра

до загальноєвропейських інституцій та критика зовнішньополітичних ініціатив ЄС. В перспективі задовільнити компромісні національні прагнення держав ЦЄ може «Ініціатива трьох морів», як інтеграційний проект, що частково задовольняє більшість зовнішньополітичних цілей сучасних політичних представників Польщі, Чехії, Угорщини та Словаччини. Проте, незважаючи на три офіційні саміти, проект «Ініціатива трьох морів» на сьогодні перебуває в досить аморфному стані де не прописані жодні політичні цілі ініціативи, що надає державам-учасникам можливість закладати власні смисли та мотиви даної співпраці. З іншого боку подібна автономізація в політичному сенсі надає можливості для просування функціоналістської парадигми в Центральній Європі на противагу зростаючій федеральній позиції Західної Європи. Тобто відсутність прописаних політичних цілей інтеграційного проекту «Ініціатива трьох морів» представляє його у вигідному світлі на фоні наполегливих запитів західноєвропейського проекту про поглиблення континентальної співпраці. Зважаючи на національні інтереси суспільств держав ЦЄ – підтвердження суверенності власних країн та автономізація національної зовнішньої політики, на мою думку, саме інтеграційний проект «Ініціатива трьох морів» є найбільш перспективним для втілення в сучасних умовах.

REFERENCES

- Ištók, R., & Koziak, T. (2009) Międzymorze as a Polish Geopolitical Concept. *Folia geographica*, №14, s. 89–97.
- Okulewicz P. (2001) *Koncepcja „Międzymorza” w myśli i praktyce politycznej obozu Józefa Piłsudskiego w latach 1918-1926*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2001.
- Shevchenko, O. (2016) Koncepcija «Mizhmoř'ja» v suchasnykh gheopolitychnykh umovakh. *International relations, part 'Political sciences'*, #11, Retrieved from http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2907.
- Ukielski, P. (2018) Inicjatywa Tróymorza w polskiej polityce zagranicznej. *Studia Europejskie*, №2, s. 45-58
- Orzelska-Stączek, A. (2019) Inicjatywa Tróymorza w świetle teorii realizmu. *Polityczne aspekty nowej formy współpracy dwunastu państw. Sprawy Międzynarodowe*, №1, s. 131-155
- Rudych, F. et al. (2013) *Polityko-ideologichnyj proces v ukrajinsjkomu suspiljstvi v umovakh modernizaciji: porivnjalnyj analiz*. Kyiv: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy.
- FIDESZ. A parlamenti választások eredményei. Retrieved from <https://fidesz.hu/documents/20201118105112003.pdf>.
- Sima, M. (2017) The idea of Great Hungary in historical perspective. *European journal of geopolitics*, №5, p. 99-128.
- Orbán, V. (2020) Együtt újra sikerülni fog. *Magyar Nemzet*. Retrieved from <https://miniszterelnok.hu/egyutt-ujra-sikerulni-fog-2/>.
- Beneš, V. (2005) Normativní chování malých států jako výsledek kalkulace jejich dlouhodobých zájmů. *Policy Paper z konference Mezi pragmatismem a ideály. Jakou úlohu mají normy při formulaci zahraniční politiky?* v Praze 8. listopadu 2005. Retrieved from <https://www.files.ethz.ch/isn/29245/2005-11-Normativni%20chovani.pdf>
- Drulák, P., & Druláková, R. (2011) *Tvorba a analýza zahraniční politiky*. Praha: Oeconomica.
- Oslund, A. (2006) «Paradoks evroazyatskogho rosta», *Rosyja v ghllobalnoj polytyke*. Moskovskij ghosudarstvennyj ynstytut mezhdunarodnykh otnoshenij (unyversytet) MYD Rossyy, #6, c.5–16.
- Petiška, E. (2019) Český národní zájem existuje. A je třeba o něm mluvit. *Česká pozice*, Retrieved from <https://>



ceskapozice.lidovky.cz/tema/cesky-narodni-zajem-existuje-a-je-treba-o-nem-mluvit.A190522_182618_pozice-tema_lube.
Obyčajní ľudia (2020) Odvážne už 10 rokov. Retrieved from <https://www.obycajniludia.sk>.

Mishchuk Viktor

Ph.D. student, <https://orcid.org/0000-0001-6047-0360>, wikto2491@gmail.com

Стаття надійшла / Article arrived: 28.05.21

Схвалено до друку / Accepted: 29.06.21